

Kulturne slike s Kranjskega.

Spisal Jos. Ciperle.

47. Kranjski meščani.

Kranjski meščani so imeli vedno svoje muhe. Kranjska mesta so imela res nekaj več pravice nego vasi, zato so si pa prebivavci tudi vedno domišljavali, da so nekaka višja bitja, nego vaščani ali kmetje, akoravno je meščanom tekla tudi zibelka na kmetih. Sicer pa, da se meščani imenujejo meščane, tega ni še prav dolgo. Do zadnjih desetletij so bili le „purgarji“; in še dandanes se zdi nekaterim beseda meščan preprosta, zato je še danes toliko purgarjev po Kranjskem. A tudi kmetov niso poznali nekateri meščani. Kmet se je imenoval v meščanskem narečju „paver“, in bil je meščanom pravi pravcati vzor neotesanosti, nerodnosti in nevednosti. To je pa tudi res, da meščani sami niso bili Bog zna kako politirani. Dokler so nosili kmetje slovensko narodno nošo, so se ločili od njih po drugače prikrojenih hlačah in suknjah; kar se pa tiče duševne olike, so pa bili vedno na isti stopinji, na kateri so bili kmetje. Sedaj, ko pa nosijo tudi kmetje gosposke hlače, je pa izginilo kar vsako nasprotje med kmetom in meščanom. Saj je še danes na stotine meščanov, ki ne znajo ne čitati ne pisati. Po pravici se pravi o Kranjskih meščanih: „Kadar gredo kmetje na polje, ni meščanov doma.“

Vendar prebivavci kmečkih občin so se vedno zavedali svoje slovenske narodnosti. Oni so volili tudi za časa najhujšega nemškega in nemškutarskega pritiska na Kranjskem narodne zastopnike v razne zборе. Vsa čast jim bodi! Ali te časti se ne more pripisati prebivavcem mest in trgov. Ti so bili svoje dni strašni in zagrizeni nemškutarji. Nemška beseda se jim je toliko priljubila, da bi bili najrajše pozabili slovenščino. Mislil bi pa človek, da je bilo kranjskemu nemškutarju potreba, da je znal vsaj za silo lomiti nemščino. Vendar njih ogromna večina ni znala pri vsi svoji ljubezni do nemščine izustiti niti enega poštenega nemškega stavka. Toda nemškutarji so bili vse eno. Govorili pa naši nekdanji purgarji tudi slovenski niso. Ločili so se od drugih živečih in govorečih bitij po tem, da so blebetali neko prečudno mešanico, v koji so bile v mični zvezi slovenske in nemške in semtertja tudi laške besede. Vsako kranjsko mesto je imelo svoj poseben jezik: v Ljubljani se je govoril ljubljanski, v Loki loški, v Novem Mestu novomeški jezik i. t. d. Eden je imel več, drugi manj tujk v sebi; a ločil se je tudi drug od drugega po bolj ali manj strašanskem zavijanji in spakedranji bodisi nemških ali slovenskih besed. Pomislimo le, da se n. pr. Ločana takoj pozna po jeziku, da je Ločan, naj govori še tako dobro slovenščino. Sedaj pa si predstavljajmo Ločana govorečega slovensko-nemško mešanico, kako doni to na uho! Čudno je le to, da so se priseljeni Tirolci okolo Lake čisto poslovenili, meščani v Loki so se pa hoteli kar s silo ponemčiti. Se celo krščanskega nauka se niso hoteli učiti do leta 1862. v slovenskem jeziku. V kazen za to jim je pa „mačka sv. Duba snedla“. Prav se jim je zgodilo. Sedaj pa naj gledajo, kdo jih bo razsvetlil.

Poleg tega pa, da so Kranjski meščani pačili slovenski in nemški jezik, pačili so tudi svoja imena. Vsak Konjšek je postal Kanschegg, Železnikar Schelessinger, Račič Ratschitseh, Rovtar Rauter, Zalaznik Salassnigg, Pečohar Petschacher in Berlogar celo Ferlacher. No,

hvala Bogu, zadnji čas so se pa zopet prikazali na dan Pečoharji in Brlogarji. Slekli so svoje spakedrano ime.

Sploh so se pa v zadnjih letih radikalno poboljšali naši meščani razen Tržičanov: govore zopet slovenski, čutijo slovenski in volijo zopet narodnjake v razne zastope. Seve, semtertja še piči kakega meščana kaka nemška muha. Temu se pa tudi dolgo Tržiški „deutschpohrustarji“ ne bodo mogli ustavljati. Tudi oni se bodo izpametovali ter tudi v dejanji pokazali, da je tudi njih rodila slovenska mati.

48. Prebivavci po Kranjskem.

Po raznih delih Kranjskega imajo pa prebivavci razna imena. Prebivavci celega Loškega okraja se imenujejo kar kratko in malo Ločane, prebivavci Bohinjske doline so Bohinjci, prebivavci planinskih višav so Planinci ali Planšarji („Planšar z Mino po domače“), prebivavci po Tuhinjski dolini nad Kamnikom so Tuhinjci, prebivavci ob zgornji Savi so Dolinci in ob spodnji Posavci, oni po Moravski dekaniji pa Moravčani. Cerkljanski župljani in oni okolo Vodice so pa Puhličarji, ker imajo puhlo t. j. debelo zemljo. Toda če tudi je izraz „Puhličar“ posnet po puhli zemlji in ne po ljudeh, vendar ni v Cerkljanski župniji prav primerno izgovoriti tega imena, zakaj gotovo bi se vnela vsled tega burna debata, katere konec bi bil pretep. — Koprivčani se imenujejo sami Kropivničane, Gorjušcem pa pravijo Bohinjci: Gorjušmani.

Južno od Moravc je dvoje sel: Zgornje in Spodnje Prekre. Prebivavce teh krajev imenujejo Moravčani Prekrovce. Ti ubogi ljudje se pa dozdevajo Moravčanom, da še niso taki odličnjaki, nego so oni sami. Zato imenuje pristen Moravčan vsakega okornega človeka Prekrovca. Ali tudi Moravčani niso pri okoličanih v posebni časti, zakaj predobro je znano, da pristen Moravčan ne zna celo ločiti zajca od mačke.

Nad Kamnikom je pa selo Palovče imenovano, in Palovčani so Kamničanom to, kar Moravčanom Prekrovci. Palovčan je neotesanec, ki ni goden za kamniške salone. „Ješ kot Palovčan, hodiš kot Palovčan, govoriš kot Palovčan“ — to je v Kamniku vedno izraz poniževanja. Zato pa imenujejo Palovčani in drugi okoličani Kamničane metlarje, ker so svoje dni z metlami streljali na Turka.

Ljubljančanom so pa barjani isto, kar Kamničanom Palovčani. Prava „Ljubljanska srajca“ pravi vsakemu, ki se ne vede prav tako, kakor misli, da je prav, da je „morostar“. Morost imenuje Ljubljančan barje.

(Dalje prih.)

Naši dopisi.

Iz sežanskega okraja. Občni zbor učiteljskega društva za Sežanski šolski okraj je bil dne 4. t. m. v Stanjelu. Vdeležilo se ga je 35 učiteljev in 2 učiteljici; od teh je bilo 13 učiteljev in 1 učiteljica iz sosednje nam vipanske doline, ki sodi pod Goriški šolski okraj. Predsednik temu društvu, g. Anton Kosovel, nadučitelj v Sežani, otvori sejo kmalu po 10. uri ter presrečno pozdravi zbrane društvenike, osobito pa navzoče nam goste iz bližnje divne vipavske doline. Z lepimi besedami navdušuje društvenike, naj složno delujejo — sebi in šolstvu v blagor. Spominja se rajnkih učiteljev Ivana Štruklja in Antona Koršiča, ki sta letos v najlepši moški

dobi preminila. Društveniki v znak sožalja vstanejo s sedežev. — Potem je sledilo društveno poročilo o društvenem delovanju, katero je čital g. tajnik Sv. Sila. Prečital je tudi zapisnik zadnjega zborovanja. — Tudi g. blagajnik je storil svojo dolžnost in nam položil račune za minulo leto. Sledilo je potem poročilo odposlanca o uspehih na Dunaju. — Ker je bil g. predsednik, kateri je imel kot odposlanec v tem poročati, nekaj bolehen in hripav, je o ti točki poročal g. Medvešek, nadučitelj v Sv. Križu v Vipavski dolini, kateri je bil tudi odposlanec za goriški okraj. — Po dolgem in zanimivem poročilu se je mnogo o tem debatovalo, in zaključek debate je bila zahvala odposlancema na velikem trudu. — Končno je imel priti na vrsto referat o vrenju vina, pa je izostal, ker je ura kazala, da za danes ni več časa za to; zaradi tega se je ta referat odložil. — Na vrsto so prišli potem razni predlogi, med katerimi je najimunitnejši ta, da se osnuj „Primorsko učiteljsko društvo“, v katerem se bodo strinjala vsa slovenska in italijanska učiteljska društva. O tem sta nam govorila g. Fr. Bajt, nadučitelj v Ajdovščini, in g. Križman, nadučitelj v Dornbergu. Vsi smo radostno vzeli na znanje, da so se pravila, katera nam je g. Bajt prečital, že sestavila in da bode novo društvo v teku dveh mesecev začelo delovati. Pod geslom „viribus unitis“ bodedo delovali Slovani in Italijani v prosepah šolstva in boljšega našega gmotnega stanja. — Gosp. tovaris P. Fonda, nadučitelj v Stanjelu, je v odsotnosti g. P. Medveška predlagal, naj se g. P. Medvešek zaradi velikih zaslug, ki si jih je pridobil v borbi za boljše gmotno stanje našega učiteljstva, izvoli častnim členom našega društva, kar se je tudi zgodilo. G. Medvešek se je za izkazano mu čast srčno zahvalil. — G. Anton Leban, nadučitelj v Komnu, pravi, da se že več let ne pišejo v naša strokovna lista poročila o društvenem delovanju. Predlaga tedaj, naj se izvolita dva dopisnika, ki bi to opravljala, in sicer eden naj bi poročal „Učiteljskemu Tovarišu“ in eden „Popotniku“. — Predlog se je sprejel, in izvolila sta se dva dopisnika. — Sprejel se je tudi predlog g. predsednika, da se izreče zahvala učiteljstvu prijaznim listom za podporo v boju za izboljšanje našega gmotnega stanja. V prvi vrsti velja to „Slovenskemu Narodu“, „Učiteljskemu Tovarišu“ in „Popotniku“. — Obžalovalo se je tudi, da je društvo „Sloga“ v Gorici nastopilo proti učiteljstvu, proseč uredništva raznih listov, naj bi učiteljskih jerimjad in dopisov ne sprejemalo v svoje predale. — Končno se je izvršila volitev društvenega vodstva. — Izvoljeni so bili: Anton Kosovel, nadučitelj v Sežani, predsednik; Anton Leban, nadučitelj v Komnu, podpredsednik; Sv. Sila, učitelj v Štorjah, blagajnik; Albin Štrekelj, učitelj v Škocijanu, tajnik; Anton Benigar, nadučitelj v Tomaju, pevovodja, in Iv. Bano, učitelj v Divači, odbornik.

S tem je bilo zborovanje dovršeno. Gospod predsednik zaključil sejo z živio-klicem na našega presvetlega cesarja. Potem smo šli v domačo gostilnico, kjer smo imeli skupni obed. Napijale so se razne napitnice ter odmevali so čvrsti glasovi. — Zaupni, bratovski pogovori so dičile naše društvenike.

In tako nam je le prehitro potekel ta dan prave bratovske edinosti in bratovskega zaupanja.

Vestnik.

† Jakob Smolej.

Dne 15. t. m. popoldne je umrl po dolgi boleznih vpokojeni deželni šolski nadzornik, g. Jakob Smolej, star 74 let. Pokojnik je bil rojen l. 1825. na Brezju. Dopršivši gimnazijo v Ljubljani, je obiskoval na Dunaju vseučilišče ter postal profesor za latinski in grški jezik. Služboval je v Opavi, v Požunu in v Ljubljani. Leta 1866. je postal

gimnazijski ravnatelj, l. 1884. je bil imenovan deželni šolski nadzornikom namesto R. Pirkerja, l. 1890. pa je bil stalno vpokojen. Služboval je 40 let ter dobil v priznanje zaslug red železne krone III. razreda. Pokojnik je bil blag mož, ki je vzgojil svoje otroke pa tudi svoje vnuke v slovenskem duhu. Kot učitelj, ravnatelj in nadzornik je bil Smolej pravičen in prijazen, zato pa so ga ljubili učitelji in učenci. N. v. m. p.!

Osobna vest. Občina Slap pri Vipavi je imenovala g. nadučitelja Frančiška Punčuha, ki je tudi načelnik posojilnice na Slapu, častnim občanom.

Štipendijo za znanstveno potovanje po Francoskem je naučno ministrstvo podelilo profesorju na ljubljanski višji realki, g. Laharnerju.

Vivat sequens! Celovski mestni šolski svet je v seji dne 10. t. m. sklenil enoglasno, da se opusti tajna kvalifikacija in dovoljuje v bodoče vsakemu učitelju, da si sme ogledati, oziroma prepisati inšpekcijski zapisnik.

Izkušnje učiteljske usposobljenosti. Pred izpraševalno komisijo v Kopru so napravili minuli teden izkušnje učiteljske usposobljenosti za slovenske, oziroma hrvaške ljudske šole sledeči gg.: Anton Bezeg, učitelj v Borštu; Ana Klančič, učiteljica v Gorici; Martin Kranjčič, učitelj v St. Vidu (Stajersko); Kazimir Rade, učitelj v Buzetu; Josip Kraljić, učitelj v Dragučah; Romana Osana, učiteljica v Loparjih pri Slov. Bistrici; Jelica Radivoj (z odliko), učiteljica v Omišlju (otok Krk); Vinko Trobec, učitelj v Marezijah pri Kopru, in Ivan Vuga, učitelj v Rihenburgu.

Vprašanja za pisni izpit učne usposobljenosti v Ljubljani. A) Za meščanske šole I. skupino: 1.) Iz pedagogike: a) Eintheilung und Charakteristik des inneren Lehrverfahrens: a) mit Rücksicht auf den Lehrstoff, b) mit Rücksicht auf den Zögling. b) Zgodovinsko pokažite, kako se je utiralo pot v poučevanje sedanjega časa načelo „poučuj nazorno“. 2.) Iz slovenščine: Kaj je sonet, kaj sonetni venec? Zgodovina soneta v slovenskem slovstvu. 3.) Iz zemljepisja: a) Opisiati je vojvodino Stajersko v fizikalnem, političnem in gospodarskem oziru (z risbo). b) Die Grundzüge der Verfassung der oesterreichisch-ungarischen Monarchie. 4.) Iz zgodovine: a) Luksenburžan Karel IV. na Češkem. b) Die Reformthätigkeit der Kaiserin Maria Theresia. B) Za ljudske šole: 1.) Iz pedagogike: a) Was ist formale und materiale Bildung und wie wird die eine und die andere durch den Sprach- und Rechenunterricht in der Volksschule erreicht? b) Kateri so poglaviti vzgojevalni činitelji ljudske šole, in kako delujejo? 2.) Iz računstva: 1.) Kako je izpreminjati višje enote na nižje in obratno? Metodična razprava. 2.) Trapec v ljudski šoli. Metodična razprava. 3.) Streha v obliki štiriobne pravilne piramide, katere osnovni robovi so po 4,5 m, obstranski pa po 5,1 m dolgi, se ima pokriti z bakrom. Koliko bi veljal baker, ako računamo 9% za prigrabke in obrezke, ako tehta 1 m² pločevine 10 kg, 1 kg bakra pa velja 27 K? 3.) Iz realij: 1.) Načrt šolske sobe. Metodična obravnava z nariskom. 2.) Ščuka. Metodična obravnava v 4. šolskem letu. 3.) Die Condensation der Wasserdünste, — Thau und Reif. Methodische Abhandlung.

Lepe besede. Pri ogrskem naučnem ministru Juliju Wlassiczu je bila nedavno deputacija društva ogrskih ljudskih učiteljev in učiteljic. Deputacija se je zahvalila ministru za nameravano uvrstitev ljudskega učiteljstva v XI. činovni razred državnih uradnikov, za obljubljeno napravo internatov (konviktov) za otroke ljudskih učiteljev in za ustanovitev ravnateljskih mest.

Minister je odgovoril deputaciji, da je naloga in dolžnost samozavestne kulturne politike, povzdigniti učiteljski stan na tisti nivo, brez katerega si v istini koristnega delovanja učiteljstva niti misliti ne moremo. Minister je priznal, da je bil učiteljski stan na Ogrskem dlje časa v slabem položaju, in prav zato je njegova neovržena dolžnost, storiti sedaj za ljudske učitelje vse, kar je v njegovi moči tembolj, ker je dežela dolžna učiteljskemu